

KOHTI KESTÄVÄÄ JA OIKEUDENMUKAISTA RUOKAJÄRJESTELMÄÄ

Tutkija Ville Tikka pureutuu väitöskirjassaan ruokajärjestelmän kiertotalouden mahdollisuuksiin ja sudenkuoppiin sosiaalipolitiikan näkökulmasta.

Ruoasta puhuttaessa kiertotalous alkaa olla tuttu ja positiivisia kaikuja herättävä termi. Usein ruokajärjestelmän kiertotaloutta tarkastellaan kuitenkin talous- ja ympäristötieteiden näkökulmista. Harvemmin tutkimuksen polttopisteessä ovat sen sosiaaliset rakenteet ja vaikutukset.

Esimerkiksi ruokahävikin suuntaaminen ruoka-aputoimintaan on monin puolin fiksu ja järkevä teko, mutta se voi peittää alleen ongelmiakin, ellei sitä tarkastella hieman pintaa syvemältä.

- Ilmiön juurisyyt voivat jäädä huomiotta. Miksi meillä on ruokajonoja? Miten voisimme puuttua esimerkiksi asunnottomuuteen ja sosiaaliturvan aukkoihin? Suomalainen perusturvahan on osoitettu riittämättömäksi ja siitä tulee Suomelle väliajoin huomautuksia EU-tasoltakin, väitöskirjatutkija **Ville Tikka** toteaa.

- Ja miksi meillä ylipäätään syntyy paljon hävikkiä? Eikö ensisijaisesti pitäisi pyrkiä hävikistä eroon ja vasta sitten miettiä väistämättömän hävikin hyödyntämistä? hän jatkaa.

Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitokselle väitöskirjaansa tekevä Tikka haluaa tutkimuksellaan paikata sosiaalitieteellisen kiertotaloustutkimuksen vajaan. Samalla hän haluaa tuottaa tietoa kiertotalouden mahdollisuuksista ja esteistä ruokapolitiikan tueksi.

- Tutkimukseni keskittyy poliittisiin ohjausmekanismeihin sekä kunnallisella että valtakunnallisella tasolla.

Ruoka-avun monet kasvot

Ville Tikan väitöskirjatyön ensimmäinen osa käsittelee ruoka-aputoimintaa erityisesti hävikin vastaanottamisen näkökulmasta.

jatkuu >

jatkuu >

- Halusin selvittää, miten ruoka-apu toimii ja miten se on 1990-luvun lamasta lähtien juurtunut osaksi Suomea virallisen sosiaalipolitiikan ulkopuolelle.

Tikka tutki media-aineistosta erilaisia kehystyksiä siitä, kuinka ruoka-apua on kuvattu 20 vuoden aikana: onko tapahtunut jotain muutosta, kuinka rikasta keskustelu on ollut, ketkä ovat olleet äänessä ja minkälaisin painoituksin sekä onko ruoka-avusta puhuttu kriittisesti tai positiivisesti.

Tutkittavalle aikavälille osui uudenlaisen, keskitetyn toimintamallin ilmestyminen Suomeen. Vantaalla rakennetussa Yhteinen pöytä -toimintamallissa hävikkiruokan hyötykäytössä

ja yhteisöllisessä ruoka-aputoiminnassa on mukana kolmannen sektorin toimijoiden ja seurakuntayhtymän lisäksi Vantaan kaupunki.

Verkostoon kuuluu noin 35 hävikkiruokan lahjoittajaa, kuten kauppoja, elintarviketehtaita ja tukkuja, sekä noin 70 ruoka-apua jakavaa organisaatiota. Hävikkiruokaa kerätään ja kylmävarastoidaan keskitetysti.

- Nykypäivän yhteisöllisyyttä korostavassa toiminnassa korostuu hyvänä puolella se, että ruoan avulla ihmiset saadaan niin sanotusti saman katon alle, eli poistetaan yksinäisyyttä ja samalla mahdollisesti löydetään ne, jotka tarvitsevat tiettyjä palveluita, mutta eivät välttämättä itse niitä löydä. Ruoka toimii tavallaan sisäheittotuotteena, Ville Tikka sanoo.

Mutta ei niin hyvää, ettei jotain huonoakin. Tikan mukaan hävikkiruokan keskitetty ohjaaminen ruoka-apuun voi poistaa kaupoilta ja muilta elintarvikealan toimijoilta motivaation vähentää hävikkiään, koska ne saavat jätekustannuksia ohjattua muualle. Samalla poliittinen paine puuttua köyhyyden syihin voi heikentyä.

- Yksi keskeisistä tuloksista oli se, kuinka hävikin hyödyntämistä painottava kehystys on muita kehystyksiä positiivisempi ja kriittikömmämpi. Niinpä kun ruoka-avusta puhutaan ensisijaisesti hävikin hyödyntämisen kautta, keskustelun sävy on myönteisempi toimintaa kohtaan kuin mitä useimpien muiden kehystyksiä kanssa. Tästä kumpuaa vaara juurisyyden, niin ruoan ylijäämän kuin köyhyydenkin, ohittamiseen keskustelussa, Ville Tikka sanoo.

Hän toteaa myös, että käynnissä oleva sosiaalipoliittinen muutos tarveharkintaisen sosiaaliturvan suuntaan on saanut osan tuen tarvitsijoista tippumaan tukien välistä. Moni kokee, että byrokratiaan hukkua ja on helpompi hakea apua leipäjonosta.

Proteiinia paikallisemmin ja kestävämmän

Väitöskirjan toinen osio pureutuu vaihtoehtoihin proteiiniinlähteisiin. Siinä tarkastellaan Keski-Suomen proteiinijärjestelmää ja alueen pyrkimystä lisätä vaihtoehtoisten proteiiniinlähteiden käyttöä.

NYKYPÄIVÄN YHTEISÖLLISYYTTÄ KOROSTAVASSA TOIMINNASSA KOROSTUU HYVÄNÄ PUOLENA SE, ETTÄ RUOAN AVULLA SAADAAN IHMISET SAMAN KATON ALLE.

Yhteinen pöytä -verkoston työntekijät ja vapaaehtoiset lajittelevat ruokaa Vantaankosken seurakunnan evakkotiloissa Virtatalossa Vantaalla 30. maaliskuuta 2020.

Lehtikuva

iStockphoto

VAIKKA IHMISSÄ ON PALJON MUITAKIN TAPOJA VAIKUTTAA KUIN KULUTTAMINEN, SE ON EHKÄ HELPOIN, JA ONHAN RUOKAA SYÖTÄVÄ JOKA PÄIVÄ.

Aineistona hyödynnetään Scenoprot: Uusia proteiiniinlähteitä ympäristön ja ruokaturvan hyväksi -hankkeessa toteutettuja ryhmähaastatteluita.

- Analyysini keskittyy julkisiin ruokapalveluihin ja siihen, kuinka ne vaihtoehtoisia proteiiniinlähteitä hyödyntävät. Niillä on paitsi paljon vaikutusvaltaa ja laaja asiakaskunta, myös paljon erilaisia huomioon otettavia rajoitteita ja säädöksiä taustallaan.

Tikka viittaa hankintalainsäädännön ja muihin poliittisiin ja lainsäädännöllisiin rakenteisiin, jotka saattavat rajoittaa ja hidastaa julkisten ruokapalveluiden kiertotaloustoimenpiteidenlisäsvaihtoehtoisten proteiiniinlähteiden tuottajien toimintaa.

- Ruokaan liittyvät lainsäädännöt ja politiikat tulevat pirstaloituneesti monesta eri suunnasta ja yksittäisten toimijoiden harteille jää toimiminen näiden säännösten välisillä alueilla. Esimerkiksi hampun hyödyntämiseen proteiiniinlähteenä liittyy melkoinen himmeli erilaisia säädöksiä. Tutkimuksessa mukana olleista hampputoimijoista yksi ehtikin joutua kadota, sillä se ajautui konkurssiin laintulkinnan takia, tutkija kertoo.

Kuluttajan valinnat fokuksessa

Kolmas ja tällä hetkellä työn alla oleva osio Ville Tikan väitöskirjasta keskittyy analysoimaan suomalaista kuluttajuutta kestävien kuluttajavalintojen kautta ja pohtimaan julkisen vallan vaikutusmahdollisuuksia.

Analyysin pohjana on Sitran vuosina 2017 ja 2019 keräämät kyselyaineistot, joissa tutkitaan suomalaisten arvoja, tietoisuutta ilmastonmuutoksesta ja esteitä, jotka hidastavat käytännön toimiin ryhtymistä.

Lomakekyselyssä oli sata väittämää ja kysymystä elämäntavoista, esimerkiksi 'suosin luonnonvesissä uimista uimahallin sijaan'. Ruokakysymyksille oli oma osionsa. Tikan analyysissä haastatteluun osallistuneet pyritään jakamaan ruokavalinnoiltaan erilaisiin ryhmiin.

- Tulosten pohjalta voidaan pohdita, miten suosituksilla, viestinnällä ja politiikalla voidaan tavoittaa ruokavalintoja eri syistäan tekevät ryhmät ja se, miten näihin ryhmiin tulisi pyrkiä vaikuttamaan, Tikka toteaa.

Vaikuttavaa tutkimusta

Vaikuttaa Ville Tikka haluaa, sillä mukana on myös vahva henkilökohtainen

motiivi. Tutkimus on hänelle tapalievittää omaa ilmastoahdistusta.

- Ruokajärjestelmän kestävyys globaalilla tasolla on asia, johon pitäisi saada muutoksia aikaan nyt eikä huomenna. Oma Suomeen ja erityisesti Keski-Suomeen painottuva väitöskirjani on ehkä pientä näpertelyä, mutta pyrin siihen, että sillä olisi jokin vaikutus eikä se jäisi vain hyllyyn pölyttymään.

Ville Tikka uskoo vahvasti, että ruokavalinnoilla on todellista merkitystä ja hän käyttää mielellään termiä "ruokakansalaisuus".

- Vaikka ihmisillä on paljon muitakin tapoja vaikuttaa kuin kuluttaminen, se on ehkä helpoin, ja onhan ruokaa syötävä joka päivä.

Ihmisten ruokavalintoihin on kuitenkin hänen mukaansa äärimmäisen vaikea vaikuttaa. Monesti kaupassa käydään automaattiohjauksella ja valintoihin vaikuttavat hyvin monet erilaiset arvot, motiivit ja tottumukset. Siksi hän uskoo, että joukkoruokailu on yksi hyvä paikka päästä tekemään muutoksia.

- Joukkoruokailujen volyyymi on suuri. Koen myös, että kun ruokavalintoihin pääsee vaikkapa kouluruokailun kautta vaikuttamaan, muutokset siirtyvät ehkä kotiinkin. Sitä kautta voidaan herättää mielenkiintoa ruoan alkuperään sekä ympäristö- ja terveysvaikutuksiin. Niin ainakin toivon. •

➔ KAKS rahoittaa tutkimusta.